

prihodi, rashodi i osobna potrošnja poljoprivrednih domaćinstava u hrvatskoj od 1963. do 1973. godine

dr Josip Štahan

3 članci

uvod

—→ Savezni zavod za statistiku u suradnji s republičkim i pokrajinskim zavodima i statističkim organima u općinama i gradovima u 1973. godini proveo je anketu o prihodima, rashodima i potrošnji domaćinstava u 1973. godini. Prethodne dvije ankete provedene su 1963. i 1968. godine. U metodološkom pogledu rezultati navedenih anketa su usporedivi, što omogućava analizu kretanja i promjena obujma i strukture osobne potrošnje. Ankete ove vrste u pravilu se provode svake pete godine, a od redovnih se anketa razlikuju po tome što se njima obuhvaćaju sve socijalno-ekonomske kategorije domaćinstava.

Cilj ovih anketa je bio da se dobiju podaci o prihodima, rashodima i potrošnji domaćinstava, odnosno podaci o obujmu i strukturi osobne potrošnje, kao i neke osnovne informacije o uvjetima života stanovništva.

Izbor domaćinstava u ovoj anketi vršen je na slučajan način. Rezultati iz ovog uzorka odnose se na ocijenjeni broj domaćinstava, a ocjenjivanje je vršeno na razini svake republike i pokrajine. Jedinica anketiranja bila je svako slučajno izabrano samačko ili višečlano domaćinstvo.

Kao poljoprivredno domaćinstvo smatra se ono domaćinstvo koje posjeduje poljoprivredno gospodarstvo, i čiji svi članovi rade na gospodarstvu kao poljoprivrednici. Nijedan od članova ovih domaćinstava ne može biti u stalnom radnom odnosu izvan gospodarstva, niti da posjeduje privatnu zanatsku ili ugostiteljsku radnju, a niti da je umirovljenik.

U Hrvatskoj je u 1963. godini bilo anketirano 733, u 1968. godini 492 i u 1973. godini 490 poljoprivrednih domaćinstava.¹⁾ Ocijenjeni

1) Rezultati ovih anketa objavljeni su u *Statističkom biltenu* Saveznog zavoda za statistiku, br. 314, 349, 654, 656, 660, 661, 876, 877, 878 i 879. Posebne obrade rezultata anketa u Hrvatskoj objavio je Republički zavod za statistiku SRH u Zagrebu.

broj poljoprivrednih domaćinstava u 1973. godini iznosi 245.592 ili 18,1% od ukupnog broja svih ocijenjenih domaćinstava.

*promjene u demografskim
i ekonomskim karakteristikama
domaćinstava*

U razdoblju od 1963. do 1973. godine došlo je do smanjenja veličine poljoprivrednih domaćinstava i do promjene u strukturi domaćinstava prema broju članova. Prosječan broj članova poljoprivrednih domaćinstava smanjen je od 3,7 na 3,1 člana. U godini 1973. prosječan broj članova u poljoprivrednim domaćinstvima manji je za 0,1 člana u odnosu na prosjek za sva domaćinstva.

Od ukupnog broja anketiranih poljoprivrednih domaćinstava u 1963. godini na jednočlana je domaćinstva otpadalo 10,0%, na dvočlana 22,6%, na tročlana 16,5%, na četveročlana 19,5%, na peteročlana 13,4%, na šesteročlana 10,1%, te na domaćinstva sa sedam i više članova 5,4 posto.

U promatranom razdoblju došlo je također do promjene u distribuciji domaćinstava i članova, te prihoda prema visini raspoloživih sredstava. Općenito je smanjen broj domaćinstava i članova u nižim, a povećan u višim dohodovnim grupama.

Tabela 1

Distribucija anketiranih poljoprivrednih domaćinstava i njegovih članova prema visini raspoloživih sredstava u Hrvatskoj 1973. godine

Grupe visine sredstava u 000	Postotak		Kumulante u %		Postotak		Kumulante u %	
	domaćinstva	prihod	domaćinstva	prihod	članova	prihod	članova	prihod
Do 6	5,2	0,8	5,2	0,8	2,0	0,8	2,0	6,8
6—12	16,8	5,6	22,0	6,4	8,9	5,6	10,9	6,4
12—18	17,8	9,8	39,8	16,2	12,7	9,8	23,6	16,2
18—24	12,4	9,3	52,2	25,5	11,7	9,3	35,3	25,5
24—30	13,2	12,7	65,4	38,2	14,3	12,7	49,6	38,2
30—42	17,0	22,2	82,4	60,4	22,6	22,2	72,2	60,4
42—54	7,6	12,9	90,0	73,3	10,1	12,9	82,3	73,3
54—66	5,3	11,3	95,3	84,6	9,6	11,3	91,9	84,6
66—78	3,0	7,8	98,3	92,4	5,8	7,8	97,7	92,4
78—90	0,2	0,6	98,5	93,0	0,2	0,6	97,9	93,0
90 i više	1,5	7,0	100,0	100,0	2,1	7,0	100,0	100,0
Ukupno	100,0	100,0			100,0	100,0		

U nižim grupama raspoloživih sredstava općenito je veći postotak domaćinstava i manji postotak članova nego u višim grupama. U nižim je grupama također veći postotak domaćinstava i članova od postotka prihoda, dok je u višim grupama raspoloživih sredstava manji postotak domaćinstava i članova od postotka prihoda.

U 1973. godini raspoloživa sredstva po članu do prosjeka ostvaruje 82,4% domaćinstava i 72,2% članova, a iznad prosjeka 17,6% domaćinstava i 27,8% članova. Domaćinstva odnosno članovi do prosjeka sudjeluju sa 60,4% u prihodima, a iznad prosjeka sudjeluju sa 39,6%.

U razdoblju 1963 — 1973. godine došlo je do povećanja raspona u distribuciji raspoloživih sredstava po domaćinstvu, a do smanjenja raspona po članu domaćinstva. Koeficijent koncentracije raspoloživih sredstava po domaćinstvu povećao se od 0,301 na 0,373, a po članu domaćinstva smanjio se od 0,170 na 0,168.²⁾

U odnosu na druge socijalno-ekonomske kategorije, u poljoprivrednim je domaćinstvima najneravnomjernija distribucija domaćinstava i prihoda, ali je istovremeno najravnomjernija distribucija članova i prihoda.

raspoloživa i upotrebljena sredstva domaćinstava

U analiziranom desetogodišnjem razdoblju došlo je do velikog porasta raspoloživih sredstava anketiranih poljoprivrednih domaćinstava. Ukupna raspoloživa sredstva po domaćinstvu povećala su se od 4.453 dinara na 27.880 dinara, ili za 6,26 puta, a po članu domaćinstva od 1.197 dinara na 9.001 dinara, ili za 7,52 puta.

Zbog različitog porasta raspoloživih sredstava po članu u pojedinim je socijalno-ekonomskim kategorijama u promatranom razdoblju došlo do promjene razine raspoloživih sredstava u odnosu na prosjek za sva domaćinstva. U 1963. godini razina raspoloživih sredstava po članu poljoprivrednih domaćinstava bila je za 30% manja, a u 1973. godini bila je manja za 33% u odnosu na prosjek za sva domaćinstva. Prema tome u promatranom razdoblju nije došlo do poboljšanja raspona između poljoprivrednih i prosjeka svih domaćinstava, nego do određenog pogoršanja.

Porast pojedinih oblika raspoloživih sredstava poljoprivrednih domaćinstava u promatranom razdoblju bio je različit. Dok su se ukupno raspoloživa sredstva po domaćinstvu povećala za 6,3 puta, novčana su sredstva porasla za 8,1 put, vrijedosti naturalne potrošnje povećale su se za 4,9 puta, te neto-potrošačkog kredita za 4,5 puta.

U ukupno raspoloživim sredstvima u razdoblju 1963 — 1973. godine udio novčanih sredstava povećao se od 42,7% na 55,4%, udio vrijednosti naturalne potrošnje smanjio se od 57,2% na 44,5%, dok je udio neto-potrošačkog kredita ostao nepromijenjen na razini od 0,1%.

U strukturi novčanih sredstava također je došlo do promjena u promatranom razdoblju. U ukupnim novčanim sredstvima smanjio se udio primanja od honorarnog rada od 16,4% na 8,1%, udio od

2) Lorentzov koeficijent koncentracije izražava stupanj ravnomyernosti odnosno neravnomyernosti u raspodjeli: što je koeficijent manji, to je raspodjela ravnomyernija i obrnuto.

zakupa i prodaje imovine smanjio se od 2,7% na 2,3%, od neto-primitka od imanja smanjio se od 59,6% na 39,6%, te od dobitaka i poklona smanjio se od 7,4% na 3,2%. Međutim povećao se udio primanja iz redovnog radnog odnosa od 0,7% na 0,9%, od socijalnog osiguranja od 2,9% na 4,4%, od primitka iz inozemstva od 7,4% na 26,9%, te od smanjenja štednje i pozajmica od 10,3% na 14,6%. Zbog odlaska na privremeni rad u inozemstvo u promatranom je razdoblju u ukupnim novčanim sredstvima došlo do značajnijeg porasta primanja iz inozemstva, ali istovremeno i do značajnijeg smanjenja udjela neto-primitaka od imanja. Drugim riječima, odlazak poljoprivrednika na privremeni rad u inozemstvo između ostalog se nepovoljno odrazio na tržišnost poljoprivrede individualnog sektora. U odnosu na prosjek za sva domaćinstva, novčana sredstva po članu u poljoprivrednim domaćinstvima 1963. godine bila su manja za 59% a 1973. godine za 55%, dok je vrijednost prirodne potrošnje po članu bila veća za 82%, odnosno za 112%.

Prosječna stopa rasta raspoloživih sredstava po članu poljoprivrednih domaćinstava u tekućim cijenama u promatranom je razdoblju iznosila 22,4% godišnje. Od toga prosječna stopa rasta novčanih sredstava iznosila je 25,6% a vrijednosti prirodne potrošnje 19,3% godišnje. Međutim, zbog velikog porasta cijena u potrošnji u promatranom razdoblju (porast 4,15 puta), realan porast raspoloživih sredstava je znatno manji. Prosječna realna stopa rasta ukupno raspoloživih sredstava po članu iznosila je 5,7%, od toga novčanih sredstava 8,4% i vrijednosti prirodne potrošnje 2,8%.

Prosječna realna stopa rasta ukupno raspoloživih sredstava po članu, u odnosu na prosjek za sva domaćinstva, približno je jednaka u nepoljoprivrednim domaćinstvima, dok je za oko 10% manja u poljoprivrednim i mješovitim domaćinstvima. Prosječna realna stopa rasta novčanih sredstava od prosjeka za sva domaćinstva veća je u poljoprivrednim domaćinstvima, dok je u mješovitim i nepoljoprivrednim domaćinstvima manja.

Ukupno upotrebljena sredstva po domaćinstvu povećala su se od 4.403 na 27.795 dinara, ili za 6,3 puta, a po članu domaćinstva povećala su se od 1.190 na 8,966 dinara, ili za 7,5 puta.

U strukturi upotrebljenih sredstava u promatranom je razdoblju došlo do promjena s obzirom na nešto sporiji rast osobne potrošnje, te nešto brži rast povećanja štednje, kao i izdataka za kuću, stan i imanje.

U ukupno upotrebljenim sredstvima poljoprivrednih domaćinstava u razdoblju 1963 — 1973. godine smanjio se udio osobne potrošnje od 95,4% na 89,6%, a povećao se udio štednje od 1,8% na 3,8%, te udio izdataka za kuću, stan i imanje od 2,8% na 6,6%.

osobna potrošnja

Veličina i struktura osobne potrošnje u domaćinstvu

Ukupna osobna potrošnja povećala se po domaćinstvu od 4.201 dinara na 24.906 dinara, ili za 5,9 puta, a po članu domaćinstva od 1.130 na 8.035 dinara, ili za 7,1 put u razdoblju 1963 — 1973. godine. Prosječna stopa rasta osobne potrošnje po članu poljoprivrednih

domaćinstava iznosila je nominalno 21,7%, a realno 5,1% godišnje. Realna osobna potrošnja po članu u promatranom se razdoblju povećala za 64% (tabela 2).

Tabela 2

Osobna potrošnja po članu anketiranih poljoprivrednih domaćinstava u Hrvatskoj u 1963. i 1973. godini
— u dinarima

Stavke osobne potrošnje	1963.	1973.	Indeksi 1973/63.		Prosječna god. stopa rasta	
			nominalni	realni	nominalna	realna
Ukupna osobna potrošnja	1.130	8.042	711	164	21,7	5,1
Prehrana	694	4.419	636	146	20,3	3,9
Piće	112	812	739	176	22,1	5,8
Pušenje	26	208	739	176	22,1	5,8
Odjeća i obuća	83	514	618	169	19,9	5,4
Stan i održavanje	19	172	905	166	24,6	5,2
Ogrjev i osvjetljenje	57	515	904	159	24,6	4,7
Pokućstvo i oprema	30	323	1.076	368	27,0	13,9
Higijena i zdravlje	47	366	777	206	22,8	7,5
Kultura i razonoda	23	226	978	226	25,6	8,5
Saobraćajna sredstva i usluge	14	250	1.786	502	33,3	17,5
Ostali troškovi	25	237	948	228	25,2	8,6

Po grupama potrošnje porast je bio različit u razdoblju 1963 — 1973. godine. Do najvećeg porasta došlo je u grupi saobraćaja i grupi pokućstva i opreme, a do najmanjeg u grupi prehrane. Intenzitet potražnje u pojedinim grupama osobne potrošnje bio je različit, kako to pokazuje veličina koeficijenta dohodovne elastičnosti.³⁾ Koeficijenti dohodovne elastičnosti po grupama potrošnje iznose: prehrana 0,76, piće i pušenje 1,14, odjeća i obuća 1,06, stan i održavanje 1,02, ogrjev i svjetlo 0,92, pokućstvo i oprema 2,73, higijena i zdravlje 1,47, kultura i razonoda 1,67, saobraćaj i usluge 3,43, te ostali troškovi 1,36.

Zbog različitog intenziteta potražnje u pojedinim je socijalno-ekonomskim kategorijama domaćinstva u razdoblju 1963 — 1973. godine došlo do promjene razine izdataka za pojedine grupe osobne potrošnje, u odnosu na sva domaćinstva. Tako je u poljoprivrednih i mješovitih domaćinstava razina ukupne osobne potrošnje nešto smanjena, dok je u nepoljoprivrednih domaćinstava u istom razdoblju nešto povećana (tabela 3).

3) Koeficijent elastičnosti predstavlja odnose porasta prosječnih godišnjih stopa rasta pojedinih grupa potrošnje i stope rasta ukupne osobne potrošnje.

Tabela 3

Razina osobne potrošnje u anketiranim poljoprivrednim domaćinstvima u Hrvatskoj 1963. i 1973. godine

— u indeksima

— na bazi tekućih cijena

— ukupna domaćinstva = 100

Stavke osobne potrošnje	1963.	1973.
Ukupna osobna potrošnja	73	69
Prehrana	91	89
Piće	127	117
Pušenje	57	69
Odjeća i obuća	53	56
Stan i održavanje	38	35
Ogrjev i osvjetljenje	81	80
Pokućstvo i oprema	24	37
Higijena i zdravlje	87	75
Kultura i razonoda	26	32
Saobraćajna sredstva i usluge	24	23
Ostali troškovi	50	49

Godine 1973. u odnosu na 1963. razina osobne potrošnje poljoprivrednih domaćinstava, u odnosu na prosjek za sva domaćinstva, povećana je u grupi pušenja, pokućstva i opreme, te kulture i razonode, dok je u svim ostalim grupama smanjena, s time da je u grupi saobraćaja i ostalih troškova to smanjenje minimalno.

U odnosu na prosjek za sva domaćinstva, manje su razlike u veličini izdataka u grupama potrošnje kojima se podmiruju osnovne potrebe stanovništva, dok su veće razlike u grupama kojima se podmiruju potrebe višeg životnog standarda. Tako je na primjer u 1973. godini razina izdataka poljoprivrednih domaćinstava u grupi prehrane bila za svega 11% manja, dok je u grupi saobraćaja bila manja čak za 77,0% u odnosu na prosjek za sva domaćinstva.

Porast realne kupovne moći u razdoblju 1963 — 1973. godine utjecao je na poboljšanje strukture osobne potrošnje poljoprivrednih domaćinstava (tabela 4).

Tabela 4

Struktura osobne potrošnje u anketiranim poljoprivrednim domaćinstvima u Hrvatskoj u 1963. i 1973. godini

— u %

Stavke osobne potrošnje	1963.	1973.
Ukupna osobna potrošnja	100,0	100,0
Prehrana	61,4	54,9
Piće i pušenje	12,2	12,7
Odjeća i obuća	7,4	6,4
Stan i održavanje	1,6	2,1
Ogrjev i osvjetljenje	5,0	6,4
Pokućstvo i oprema	2,7	4,0
Higijena i zdravlje	4,2	4,6
Kultura i razonoda	2,2	2,8
Saobraćajna sredstva i usluge	1,2	3,1
Ostali troškovi	2,2	3,0

Iako je u promatranom razdoblju došlo do poboljšanja strukture osobne potrošnje poljoprivrednih domaćinstava, ta je struktura još uvijek nepovoljna. Preko polovice ukupne osobne potrošnje otpada na prehranu, tako da su ograničene mogućnosti za podmirenje ostalih potreba. U godini 1973. udio prehrane u ukupnoj osobnoj potrošnji u prosjeku za sva domaćinstva iznosi 42,5⁰%, u mješovitim domaćinstava on iznosi 47,4⁰% a u nepoljoprivrednih 37,5⁰%.

Na nepovoljnu strukturu osobne potrošnje poljoprivrednih domaćinstava ukazuje i relativno visok udio prirodne potrošnje. Udio prirodne potrošnje u ukupnoj osobnoj potrošnji smanjen je od 60,6⁰% u 1963. na 49,8⁰% u 1973. godini. Međutim, još uvijek od ukupne osobne potrošnje polovica otpada na vrijednost prirodne potrošnje, koja na taj način umanjuje kvalitativne promjene u osobnoj potrošnji.

Povećani obujam ukupne osobne potrošnje, uz relativno smanjenje udjela prehrane, u promatranom je razdoblju utjecao na povećanje izdataka za prehranu, a time i na poboljšanje standarda prehrane.

Relativno povećanje udjela neprehrambenih grupa potrošnje, uz povećani obujam osobne potrošnje, u promatranom je razdoblju utjecao na porast potrošnje industrijskih proizvoda — kao npr. odjeće i obuće, trajnih potrošnih dobara, te na povećanje potrošnje zdravstvenih, kulturnih i drugih usluga.

Potrošnja prehrambenih proizvoda

U promatranom desetogodišnjem razdoblju izdaci za prehranu po članu poljoprivrednih domaćinstava povećali su se nominalno za 9 puta, i realno za 2,1 put. Po grupama prehrane porast izdataka bio je različit.

Tabela 5

Izdaci za prehranu anketiranih poljoprivrednih domaćinstava u Hrvatskoj u 1963. i 1973. godini

— dinara po članu godišnje
— na bazi tekućih cijena

Stavke prehrane	1963.	1973.	Indeksi 1973/63.	
			nominalni	realni
Prehrana ukupno	694	4.415	899	206
Proizvodi žitarica	48	261	544	171
Povrće i prerađevine	5	49	980	113
Voće i prerađevine	4	60	1.500	245
Meso, riba i prerađevine	21	300	1.428	276
Masnoća	17	80	471	200
Mlijeko, prerađevine i jaja	3	50	1.666	361
Ostali prehrambeni artikli	29	254	876	255
Prehrana u ugostiteljstvu	10	178	1.780	408

U promatranom razdoblju do većeg porasta izdataka došlo je kod kvalitetnijih prehrambenih proizvoda — kao što je meso, mlijeko i voće, dok je kod manje vrijednih živežnih namirnica — kao što su žitarice i masnoće. porast izdataka bio manji.

U promatranom je razdoblju također bilo različito kretanje novčanih izdataka za prehranu i vrijednosti prirodne potrošnje hrane. Dok se u ukupnoj prehrani povećavao udio novčanih izdataka od 19,7% na 27,9%, smanjio se udio prirodne potrošnje hrane od 80,3% na 72,1%. Međutim u prehrani poljoprivrednih domaćinstava još uvijek prevladava prirodna potrošnja, koja čini oko tri četvrtine ukupne prehrane.

U strukturi novčanih izdataka za prehranu poljoprivrednih domaćinstava u promatranom se razdoblju povećao i udio izdataka za kvalitetne prehrambene proizvode te za prehranu u ugostiteljstvu, a smanjio se udio izdataka za manje vrijedne živežne namirnice (tabela 6).

Tabela 6

Struktura novčanih izdataka za prehranu anketiranih poljoprivrednih domaćinstava u Hrvatskoj u 1963. i 1973. godini

— u %

— na bazi tekućih cijena

Stavke izdataka za prehranu	1963.	1973.
Ukupni izdaci za prehranu	100,0	100,0
Proizvodi žitarica	35,0	21,2
Povrće i prerađevine	3,7	4,0
Voće i prerađevine	2,9	4,9
Meso, riba i prerađevine	15,3	24,3
Masnoća	12,4	6,5
Mlijeko, prerađevine i jaja	2,2	4,1
Ostali prehrambeni artikli	21,2	20,6
Prehrana u ugostiteljstvu	7,3	14,4

Promjene u veličini i strukturi izdataka za prehranu odrazile su se na poboljšanje potrošnje hrane u količinama. U promatranom razdoblju smanjena je količinska potrošnja manje vrijednih živežnih namirnica, a povećana količinska potrošnja kvalitetnih prehrambenih proizvoda. Tako na primjer potrošnja žitarica po članu poljoprivrednih domaćinstava smanjena je od 206,1 kg na 186,1 kg (ili za 9,7%), a potrošnja svježeg mesa i ribe povećana je od 14,5 kg na 38,1 kg (ili za 2,6 puta). Do znatnijeg povećanja potrošnje došlo je još i kod voćnih sokova, južnog voća, ulja i ostalog. Porast prirodne potrošnje je kod svih prehrambenih proizvoda sporiji od ukupne potrošnje hrane, pa se smanjio udio prirodne potrošnje. Tako se u žitarica smanjio udio prirodne potrošnje od 74,4% na 59,8%, u voća od 87,3% na 81,0%, u masnoće od 69,4% na 58,7% u voćnih sokova od 88,9% na 82,7%, dok je u ostalih grupa prehrambenih proizvoda udio prirodne potrošnje ostao uglavnom nepromijenjen; udio prirodne potrošnje u grupi povrća iznosi 92%, mesa 76%, jaja 98%, mlijeka 95% te pića 100%. Dakako, po proizvodima unutar širih grupa taj je udio različit (tabela 7).

Promjene u kretanju potrošnje prehrambenih proizvoda odrazile su se na kalorijsku vrijednost i strukturu kalorija te biokemijski sastav prehrane poljoprivrednih domaćinstava u promatranom razdoblju (tabela 8).

Dnevni utrošak po članu poljoprivrednih domaćinstava u promatranom se razdoblju povećao za 12,6%. U stvari dnevni utrošak po

Tabela 7

Potrošnja prehrambenih proizvoda i pića po članu anketiranih poljoprivrednih domaćinstava u Hrvatskoj u 1963. i 1973. godini

Prehrameni proizvodi*)	1963.		1973.		Indeks 1973/63.	
	ukupno	natu- ralna	ukupno	natu- ralna	ukupno	natu- ralna
0	1	2	3	4	5	6
<i>Žitarice ukupno</i>						
(u brašnu)	206,1	153,4	186,1	111,2	90,3	72,5
Kruh i pecivo ¹⁾	15,6	—	32,3	—	207,0	—
Brašno i griz	190,5	153,0	156,3	111,2	82,0	72,7
Tjestenina	2,7	—	4,3	—	159,3	—
Riža	1,7	—	2,4	—	141,1	—
Ostale žitarice	0,7	0,4	0,5	—	71,4	—
<i>Povrće i prera- đevine</i>						
Kumpir	89,6	84,5	93,8	89,2	104,7	105,6
Grah, grašak i bob	9,0	8,5	9,5	8,8	105,6	103,5
Ostalo svježe povrće	54,7	48,8	68,6	62,2	125,4	127,4
Prerađevine povrća	0,6	—	1,4	—	233,3	—
<i>Voće i prerađevine</i>						
Jabuke	9,7	8,4	18,6	14,5	191,8	172,6
Šljive	4,6	4,0	5,5	5,2	120,0	130,0
Grožđe	10,6	10,3	9,9	9,3	93,4	90,3
Južno voće	1,7	1,3	3,0	1,3	176,4	100,0
Ostalo svježe voće	6,2	5,0	8,9	7,6	143,5	152,0
Prerađevine voća	6,4	—	0,9	—	14,0	—
<i>Meso, riba i prerađevine</i>						
Svježe meso i riba, svega	14,5	11,1	38,1	29,0	262,7	261,3
Svinjsko meso	5,3	4,7	15,7	13,1	296,2	278,7
Goveđe meso	1,8	0,1	3,4	0,2	188,8	200,0
Ovčije meso	1,1	0,7	2,1	1,1	190,9	157,1
Meso peradi	5,4	5,4	15,1	14,1	279,6	261,1
Ostalo svježe meso	0,1	0,1	0,3	0,2	300,0	200,0
Svježa riba	0,8	0,1	2,5	0,3	312,5	300,0
Prerađevine mesa i ribe	17,3	16,5	24,8	20,0	143,3	121,2
<i>Masnoća</i>						
Mast	9,9	8,3	12,8	11,1	129,3	133,7
Ulje	3,4	1,0	6,9	0,7	202,9	70,0
Ostala masnoća	0,1	—	0,4	—	400,0	—

*) Količine su izražene u kilogramima; za mlijeko i piće u litrama; za jaja u komadima.

1) Kruh i brašno pretvoreni u pecivo prema faktoru 0,7.

	0	1	2	3	4	5	6
<i>Mlijeko i prerađevine</i>							
Mlijeko		114,0	109,0	117,4	104,6	103,0	96,0
Sir i ostale prerađevine		6,6	6,4	8,7	5,1	131,8	79,7
Maslac		0,4	0,4	0,5	0,5	125,0	125,0
Jaja		90	89	173	169	192,2	189,9
Šećer i med		8,3	0,1	15,0	—	180,7	—
Kakao i čokolada		—	—	0,8	—	—	—
<i>Piće</i>							
Vino		48,2	44,4	80,6	73,8	167,2	166,2
Pivo		0,8	—	11,5	—	143,7	—
Voćni sokovi		2,7	2,4	8,1	6,7	300,0	279,2

Tabela 8

Struktura kalorija prehrane u anketiranim poljoprivrednim domaćinstvima u Hrvatskoj u 1963. i 1973. godini
— u %

Struktura kalorija u prehrani	1963.	1973.
Dnevni utrošak kalorija po članu	3.326	3.746
<i>Struktura kalorija</i>		
Ukupna prehrana	100,0	100,0
Žitarice	60,1	48,0
Povrće	8,8	8,4
Voće	1,5	1,9
Meso i riba	9,1	16,2
Masnoće	9,3	12,5
Mlijeko, prerađevine i jaja	8,5	8,7
Ostali artikli	2,7	4,3
<i>Po porijeklu (u %)</i>		
Životinjske kalorije	24,3	32,6
Biljne kalorije	75,7	67,4

članu još je veći, i to zbog prehrane izvan domaćinstava, jer te kalorije nisu uključene u ovaj obračun. Dnevni utrošak kalorija po članu, u odnosu na prosjek za sva domaćinstva, u poljoprivrednim je domaćinstvima veći za 21,1%.

Zbog povećane potrošnje kvalitetnih prehrambenih proizvoda u promatranom je razdoblju došlo da poboljšanja strukture kalorija. U ukupnim kalorijama smanjen je udio kalorija od žitarica i povrća, a povećan udio kalorija ostalih grupa prehrambenih proizvoda. Zato je u razdoblju 1963 — 1973. došlo do poboljšanja odnosa između biljnih i životinjskih kalorija. U ukupnim kalorijama udio biljnih kalorija je smanjen od 75,7% na 67,4%, a povećan je udio životinjskih kalorija od 24,3% na 32,6%.

U ovom je razdoblju došlo i do poboljšanja biokemijskih sastava prehrane poljoprivrednih domaćinstava. U ukupnim kalorijama smanjen je udio ugljikohidrata od 63,2% na 54,8%, a povećan je udio kalorija masti od 25,5% na 33,4%, te bjelančevina od 11,3% na 11,8% — od toga bjelančevina životinjskog porijekla od 3,1% na

4,9⁰/. U ukupnim bjelančevinama udio životinjskih bjelančevina povećan je od 27,0⁰/o na 41,6⁰/o.

Iako je u 1973. godini — u odnosu na 1963, poboljšan standard prehrane poljoprivrednih domaćinstava, on još uvijek zaostaje za standardom prehrane nepoljoprivrednih domaćinstava, i to preventivno zbog razlike u visini kupovne moći.

Opremljenost domaćinstva trajnim potrošnim dobrima

U proteklom razdoblju došlo je do povećanja opremljenosti poljoprivrednih domaćinstava pojedinim trajnim potrošnim dobrima, kao što su npr. električni kućni aparati; međutim kod klasičnih i već masovno usvojenih dobara taj je porast manji. No općenito se može primijetiti da je opremljenost trajnim potrošnim dobrima u poljoprivrednim domaćinstvima još uvijek vrlo niska. U godini 1973. postotak opremljenosti poljoprivrednih domaćinstava radio-aparati- ma iznosio je 52,8⁰/o, dok je u nepoljoprivrednih iznosio 74,9⁰/o;

postotak opremljenosti poljoprivrednih domaćinstava automobilima iznosio je svega 1,3⁰/o, a u nepoljoprivrednih je iznosio 31,0⁰/o, itd. Poljoprivredna su domaćinstva u većem postotku opremljena običnim štednjakom, željeznom peći te motociklom, nego što su to nepoljoprivredna domaćinstva.

Tabela 9

Opremljenost anketiranih poljoprivrednih domaćinstava trajnim potrošnim dobrima u Hrvatskoj
— u % domaćinstava sa dobrima

Trajna potrošna dobra	1968.	1973.
Običan štednjak	74,5	91,5
Željezna peć	16,8	16,8
Peć na naftu	1,4	4,3
Električni i plinski štednjak	6,8	24,9
Bojler	1,6	5,2
Hladnjak	3,7	20,3
Stroj za pranje rublja	0,8	8,3
Stroj za šivanje	31,5	21,7
Usisavač za prašinu	—	2,0
Radio-aparat i tranzistor	49,0	52,8
Televizor	2,9	12,4
Gramofon	6,5	5,5
Magnetofon	0,4	0,2
Stroj za pranje posuđa	—	0,9
Fotoaparat	1,0	1,4
Harmonika	1,0	1,3
Klavir	—	0,2
Sobni namještaj	59,0	58,8
Kuhinjski namještaj	49,7	52,6
Bicikl	43,7	37,8
Motocikl i moped	5,5	9,9
Automobil	0,2	1,3
Čamac	0,8	1,1

U odnosu na nepoljoprivredna domaćinstva, opremljenost pojedinih potrošnim dobrima poljoprivrednih domaćinstava vrlo je niska zbog niske kupovne moći. Stoga s daljnjim porastom životnog standarda poljoprivredna domaćinstva predstavljaju potencijalno tržište za trajna potrošna dobra, a time potpomažu osnovi za daljnji razvitak proizvodnje tih dobara.

uvjeti stanovanja

Uvjeti stanovanja ovise o nizu međusobno zavisnih elemenata, kao što su osnova za korištenje stana (vlasnik, zakupac, podstanar), opremljenost stana instalacijama (struja, vodovod, način zagrijavanja), vrsta stana, kvalitet stana, veličina i funkcionalnost stana, lokacija i slično.

Od ukupnog broja ocijenjenih poljoprivrednih domaćinstava u 1973. godini 96,6% ih živi kao vlasnici u nedjeljivom stanu, 2,1% kao vlasnici u djeljivom stanu, a svega 0,9% kao zakupci u nedjeljivom stanu te 0,4% kao podstanari. Prema tome u poljoprivrednih je domaćinstava gotovo cijeli stambeni fond u privatnom vlasništvu.

Prema strukturi stambenog fonda poljoprivrednih domaćinstava po vrsti stana, godine 1973. otpadalo je 5,5% na sobe i garsonjere, 39,0% na jednosobne, 38,7% na dvosobne, 11,3% na trosobne i 3,3% na četverosobne i višesobne stanove; istovremeno 2,2% domaćinstava stanuje u nestambenim prostorijama.

U analiziranom je razdoblju prosječna površina stana po članu anketiranih poljoprivrednih domaćinstava povećana od 14m². U 1973. godini prosječna površina stana po članu poljoprivrednih domaćinstava bila je za svega 1,5 m² manja nego u nepoljoprivrednih domaćinstava. Međutim, opremljenost stanova instalacijama u poljoprivrednih je domaćinstava znatno nepovoljnija, što se negativno odražava na zdravstvene, kulturne i druge elemente životnog standarda.

Od ukupnog broja stanova poljoprivrednih domaćinstava u 1973. godini kompletnim instalacijama (električna struja, vodovod i centralno grijanje) opremljeno je svega 0,5% stanova; 14% stanova ima električnu struju i vodovod; 70,3% stanova ima samo električnu struju; 15,2% stanova je bez navedenih instalacija.

Do stana poljoprivredna i mješovita domaćinstva najčešće dolaze izgradnjom i nasljedstvom, dok nepoljoprivredna domaćinstva dobivaju stan na korištenje. Od ukupno anketiranih poljoprivrednih domaćinstava u 1973. godini, do stana je izgradnjom došlo 57,4%, kupovinom 10,4%, nasljedstvom 29,8%, dobivanjem na korištenje 1,7%, te slobodnim uzimanjem u zakup 0,7% domaćinstava.

Struktura anketiranih poljoprivrednih domaćinstava prema broju članova nije usklađena sa strukturom po vrstama stana (tabela 10).

Zbog nerazmjera između veličine domaćinstava i vrste stanova, prosječna površina stana u višečlanim domaćinstvima po članu je znatno manja nego u manječlanim domaćinstvima; na primjer u dvočlanim domaćinstava prosječna površina stana po članu iznosi 22,9 m², a u sedam i višečlanim domaćinstvima iznosi svega 8,0 m² — ili oko tri puta manje. Prema tome u poljoprivrednim domaćin-

stvima ne postoji samo problem kvaliteta stanovanja već i problem određenog kvantitativnog nedostatka stanovanja u pojedinim tipovima domaćinstava.

Tabela 10

Anketirana poljoprivredna domaćinstva u Hrvatskoj prema vrsti stanova i broju članova u 1973. godini

— u %

Vrste stanova	Pros- jek poljo- privr. domać.	Broj članova domaćinstva						
		1	2	3	4	5	6	7 i više
Domaćinstva ukupno	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
Posebna soba	5,5	4,3	7,7	2,0	1,5	—	—	—
Garsonjera	—	—	—	—	—	—	—	—
Jednosoban stan	39,0	53,6	49,0	30,4	29,6	21,5	15,2	32,2
Dvosoban stan	38,7	26,6	34,8	46,6	41,9	52,0	58,0	27,3
Trosoban stan	11,3	3,2	3,5	14,5	23,4	20,5	19,0	23,1
Četvero i višesoban stan	3,3	1,6	1,2	4,1	3,6	6,0	7,8	10,3
Nestambene prostorije	2,2	0,7	3,8	2,4	—	—	—	—
Prosječna površina stana po članu (u m ²)	17,0	42,6	22,9	18,5	14,8	14,0	10,0	8,0

Način i uvjeti stanovanja jedan su od osnovnih pokazatelja životnog standarda. Oni predstavljaju preduvjete za potpunije zadovoljenje pojedinih potreba, kao što su npr. prehrana, odmor, kulturno-društveni život, odgoj i obrazovanje djece, obiteljski život i drugo. Ukoliko uvjeti stanovanja potpunije zadovoljavaju materijalne i nematerijalne potrebe ljudi, utoliko je čovjek psihički i fizički sposobniji za obavljanje osobnih i društvenih obaveza. Zbog toga uvjeti stanovanja nisu značajni samo za pojedinca već i za društvenu zajednicu kao cjelinu, pa je potrebno stalno unapređivati uvjete stanovanja u skladu s porastom privredne razvijenosti.

zaključak

U proteklih deset godina, tj. u razdoblju 1963 — 1973. godine, zahvaljujući porastu privredne razvijenosti i općem društvenom napretku u našoj zemlji, u anketiranim je poljoprivrednim domaćinstvima na području SR Hrvatske došlo do promjene demografskih i ekonomskih karakteristika, do porasta raspoloživih i upotrebljenih sredstava te do promjene njihove strukture, zatim do porasta osobne potrošnje i poboljšanja strukture potrošnje, do poboljšanja uvjeta stanovanja i slično.

U promatranom razdoblju smanjena je veličina poljoprivrednih domaćinstava. Smanjen je postotak višečlanih, a povećan postotak

manječlanih domaćinstava. Prosječan broj članova poljoprivrednih domaćinstava smanjen je od 3,7 na 3,1.

U strukturi ukupno raspoloživih sredstava povećan je udio novčanih sredstava od 42,7% na 55,2%, a smanjena je vrijednost naturalne potrošnje od 57,2% na 44,5%.

U ukupnim novčanim sredstvima došlo je do značajnijeg porasta udjela primanja iz inozemstva (od 7,4% na 26,9%), ali i do smanjenja neto-primitaka od imanja (od 59,6% na 39,6%).

Prosječna realna stopa rasta ukupno raspoloživih sredstava po članu poljoprivrednih domaćinstava u ovom je razdoblju iznosila 5,7%; od toga novčanih sredstava 8,4% a vrijednosti naturalne potrošnje 2,8% godišnje.

Razina raspoloživih sredstava po članu poljoprivrednih domaćinstava u odnosu na prosjek za sva domaćinstva smanjila se od 70% u 1963. na 67% u 1973. godini, tako da je došlo do daljnjeg povećanja razlika.

U odnosu na druge socijalno-ekonomske kategorije, u poljoprivrednih je domaćinstava najpravnomjernija distribucija članova i prihoda (koeficijent koncentracije 0,168).

U ukupno upotrebljenim sredstvima poljoprivrednih domaćinstava smanjio se udio osobne potrošnje od 95,4% na 89,6%, a povećao udio štednje od 1,8% na 3,8%, te udio izdataka za kuću, stan i imanje od 2,8% na 6,6%.

Prosječna stopa rasta osobne potrošnje po članu poljoprivrednih domaćinstava u ovom je razdoblju nominalno iznosila 21,7%, a realno 6,1% godišnje. Gledano po grupama, porast osobne potrošnje bio je različit, pa je došlo do strukturnih promjena u potrošnji.

U strukturi ukupne osobne potrošnje smanjio se udio prehrane od 61,4% na 54,9%, a povećao udio nekih drugih grupa potrošnje. Na taj način, uz povećani obujam ukupne osobne potrošnje u promatranom razdoblju, došlo je do poboljšanja standarda prehrane, kao i do povećanja ostalih grupa potrošnje.

Međutim, iako je u analiziranom razdoblju povećan obujam osobne potrošnje i poboljšana struktura osobne potrošnje poljoprivrednih domaćinstava, dostignuti stupanj osobne potrošnje još uvijek zaostaje za osobnom potrošnjom nepoljoprivrednih domaćinstava, i to zbog razlika u visini kupovne moći.

Nadalje, premda se uvjeti stanovanja poljoprivrednih domaćinstava stalno poboljšavaju, kvalitet standarda stanovanja je znatno manji nego u nepoljoprivrednih domaćinstava.

Daljnji porast osobne potrošnje poljoprivrednih domaćinstava te smanjenje razlika u odnosu na druge socijalno-ekonomske kategorije ovisit će o povećanju produktivnosti poljoprivrednih domaćinstava te o općoj privrednoj razvijenosti naše zemlje u cjelini. Porast kupovne moći poljoprivrednog stanovništva predstavlja potencijalno tržište robe široke potrošnje, a time i aktivan faktor privrednog razvoja, pa je i zbog toga potrebno utjecati na poboljšanje osobne potrošnje ovoga dijela našega stanovništva.

Incomes, Expenses and Consumption of Agricultural Households in SR Croatia from 1963 till 1973

Summary

In this study data from surveys, carried out by the Federal Institute for Statistics in 1963, 1968 and 1973 upon a sample, concerning incomes, expenses and consumption of households, have used. The author has restricted his analysis only to agricultural households in SR Croatia, i.e. only to those households which possess an agricultural estate and where all members of the household work as farmers. The following subject have been treated: changes in demographic and economic characteristics of agricultural households, relationship between available and applied means, structure of personal consumption and consumption of food products, furnishing of agricultural households with durable articles of consumption, as well as housing conditions.

The analysis has shown, that in the period from 1963 till 1973 the average size of an agricultural household in SR Croatia decreased from 3.7 to 3.1 members. The number of agricultural households with lower income decreased also, while the number of households with higher income increased. The total of available means per an agricultural household increased 6.26 times, and per one member of such a household 7.52 times. So, in 1973 one agricultural household disposed of 27,880 dinars on the average, while one member of such a household had at his disposal 9,001 dinars. However, in comparison with the average for all households in the Republic (including also the non-agricultural households), a farmer had still at his disposal 33 percent less means than a member of an average household. This means, that the difference between the quantity of means disposed of by a farmer

Доходы, расходы и потребление сельских хозяйств в Хорватии с 1963 по 1973 г.

Резюме

В работе использованы данные анкетирования о доходах, расходах и потреблении сельских хозяйств проведенного на образце Союзным институтом по статистике 1963, 1968 и 1973 гг. Анализ носит ограничительный характер, так как автором обследованы только сельские хозяйства в СР Хорватии располагающие сельскохозяйственным имением и в которых их члены активно заняты в хозяйстве в качестве сельскохозяйственных производителей. Анализируются следующие проблемы: изменения в демографической и экономической специфике сельских домашних хозяйств, соотношение между наличными и использованными средствами, структура личного потребления и потребления пищевых продуктов, оснащенность сельских хозяйств потребительскими товарами длительного пользования и уровень жилищных условий.

Анализ показал, что в период 1963—1973 гг. объем крестьянского домашнего хозяйства в Республике в среднем сокращается от 3,7 на 3,1 члена. Для анализа введена группировка выделяющая две группы доходности домашних хозяйств: I — низкого уровня доходности в которой число сельских хозяйств занижается и II — высокого уровня доходности в которой число этих хозяйств повышается. Общие наличные средства в расчете на одно домашнее хозяйство увеличились в 6,26 раза а в расчете на одного члена такого хозяйства — в 7,52 раза. В 1973. г. средний доход одного сельского хозяйства составил 27.880 дин., а средний доход одного члена этого хозяйства — 9.001 дин. По сравнению с средним доходом всех домашних хозяйств в Республике (включая и несельскохозяйственные) у сельскохозяйственного производителя оказалось на даже 33% меньше средств чем у одного члена такого домашнего

In comparison with a non-farmer was still enormous — naturally the farmer was damaged.

In the structure of the total of available means of agricultural households the share of financial means was growing /from 42.7 percent in 1963 to 55.2 percent in 1973/, and the value of natural consumption was decreasing /from 57.2 percent to 44.5 percent/. In the total of financial means the share of incomes from abroad was growing /from 7.4 percent to 26.9 percent/, while the net value of the income from the proper farm production was decreasing /from 59.6 percent to 39.6 percent/. The structure of consumption showed a decrease in the share of personal consumption /from 95.4 percent to 89.6 percent/, and in the share of food /from 61.4 percent to 54.9 percent/. However, the share of savings /from 1.8 percent to 3.8 percent/, the share of expenses for furnishing of households and modernization of farms as well as for the improvement of housing conditions /from 2.8 percent to 6.6 percent/ were growing.

In spite of all changes for the better, the stage of personal consumption reached in agricultural households is still significantly below the level of personal consumption in non-agricultural households, and the quality of housing standard of farmers is lower than of non-farmers. ●

хозяйства принятого в среднем масштабе. Это указывает на резкие различия которые все еще существуют в отношении наличных средств между сельскохозяйственным и несельскохозяйственным секторами, конечно в ущерб сельскохозяйственных рабочих.

В структуре общих наличных средств сельских хозяйств повышается доля денежных ресурсов (от 42,7% в 1963 г. до 55,2% в 1973 г.) и одновременно понижается уровень естественного потребления (с 57,2% на 44,5%). В общих денежных ресурсах повышается доля доходов реализованных за рубежом (от 7,4% до 26,9%) и понижается стоимость нетто-доходов и прибыли из домашнего хозяйства (с 59,6% на 39,6%). Структура потребления отражает тенденцию понижения доли личного потребления (с 95,4% на 89,6%) и доли питания (с 61,4% на 54,9%). Но тем не менее, наблюдается тенденция повышения доли сбережения (от 1,8% до 3,8%), доли затрат на оснащение домашнего хозяйства и хозяйства вообще необходимыми сельскохозяйственными и бытовыми товарами и улучшение жилищных условий (от 2,8% до 6,6%).

Несмотря на положительные изменения, достигнутый уровень личного потребления сельских хозяйств в значительной степени отстает от уровня личного потребления домашних хозяйств несельскохозяйственной сферы а жизненный уровень сельскохозяйственного населения хуже чем в несельскохозяйственных секторах. ●